

ROZHOŘČETE SE!

STÉPHANE HESSEL

LITERÁRNÍ
NOVINY

Příloha Literárních novin, samostatně neprodejné.

Chceme změnit Evropu

Sociální demokraté
v Evropském parlamentu

S&D

Politika deregulace, zejména v oblasti finančních trhů, ničí ekonomickou základnu evropského sociálního modelu. Nezaměstnanost a chudoba se napříč Evropou stále zvyšují.

Nastal čas na evropské úrovni napravit neblahé dopady ekonomiky bez přívlastků.

Potřebujeme důsledně regulovat finanční trhy!

Musíme zavést daň z finančních převodů jako obranu proti nenasytné chamtivosti!

Musíme kompletně omezit působení daňových rájů!

To, v co věříme, je jiná Evropa založená na rovnosti, solidaritě a investicích do naší budoucnosti.

© Indigène éditions, leden 2011

Překlad Alena Gebertová

© Litmedia, a. s., prosinec 2011

●

Devadesát tři let, to je tak trochu závěrečná fáze života. Do konce už toho moc nezbývá. Jsem moc rád, že tento čas ještě mohu využít k tomu, abych připomenul, co kdysi zásadním způsobem ovlivnilo mou politickou angažovanost: byla jimi léta spjatá s hnutím odporu a program, který před šedesáti šesti lety připravila Národní rada odporu! Záslouhou Jeana Moulina se do ní zapojily hnutí, strany i odbory, tedy všechny složky okupované Francie, které se postavily na stranu vzdorující Francie a jejího jediného uznávaného vůdce, generála de Gaulla. Když jsem se k němu v Londýně v březnu 1941 připojil, dozvěděl jsem se, že Rada vypracovala program, který posléze 15. března 1944 také přijala. Francii tak předložila soubor zásad a hodnot, které se měly stát stavebními kameny moderní demokracie svobodné země.^{1/}

Dnes tyto zásady a hodnoty potřebujeme naléhavěji než kdykoli předtím. Měli bychom společně dohlížet na to, aby naše společnost byla i v budoucnu tou společností, na niž můžeme být hrdí, a nikoli společností, která odmítá a vyhošťuje nově příchozí, která chová nedůvěru vůči imigrantům, nikoli společností, kde panuje nejistota kolem důchodů a jiných sociálních výdobytků, nikoli společností, jejíž média ovládli ti nejmajetnější. Chceme-li být

skutečnými následovníky hnutí odporu, pak se s tím nemůžeme smířit.

Po roce 1945 se složky zastoupené v Národní radě odporu pustily do ambiciózního plánu obnovy země zubožené válečnými útrapami. Připomeňme si, že právě do této doby spadá vznik sociálního zabezpečení, o němž se Rada zasazovala. Její program stanovil: „Celkový plán sociálního zabezpečení, jehož cílem je zajistit všem občanům existenční prostředky i tehdy, nejsou-li schopni vydělat si je prací“; „důchod umožňující pracujícím staršího věku důstojně dožít“. Jsou znárodněny energetické zdroje, elektřina a plyn, kamenouhelné doly, velké banky. To vše stojí v programu, který také navrhoval „navrácení národu hlavních monopolizovaných výrobních prostředků, které jsou plodem společné práce, energetických zdrojů, podzemního bohatství, pojišťoven a velkých bankovních domů“; „zavedení skutečné ekonomické a sociální demokracie zahrnující odstranění velkých ekonomických a finančních magnátů z řízení hospodářství“. Obecný zájem musí převažovat nad zájmem soukromým, spravedlivé rozdělení bohatství, jež je dílem pracujících, musí převažovat nad mocí peněz. Rada navrhuje „racionální organizaci hospodářství zajišťující podřízení soukromých zájmů zájmu obecnému a odstraňující pracovní diktaturu zavedenou po vzoru fašistických států“. To jsou zásady, k nimž se přihlásila prozatímní vláda Francouzské republiky.

S vědomím toho, že skutečná demokracie potřebuje nezávislý tisk, Rada národního odporu požadovala a hájila „svobodu tisku, jeho čest a nezávislost na státu, na finančním a zahraničním vlivu“. Tato tisková usnesení uplatňovaná i po roce 1944 jsou však dnes v ohrožení.

Rada vyzývala k tomu, aby „všechny francouzské děti měly reálnou možnost dosáhnout i na nejlepší vzdělání“, bez jakékoli diskriminace; reformy navržené v roce 2008 jsou však s tímto pojetím v příkrém rozporu. Jsem na straně mladých učitelů, kteří se jim odmítli podříditi a kterým byly za trest sníženy platy. Rozhořčili se,

„neuposlechli“, protože tyto reformy považovali za příliš vzdálené ideálu republikánské školy a příliš se podřizující diktátu peněz panujícím ve společnosti, a tudíž nedostatečně rozvíjející tvůrčího a kritického ducha.

Dnes je zpochybňována samotná podstata sociálních vymožeností hnutí odporu ^{2/}.

Pohnutkou odporu je rozhořčení

Setkáváme se s opovážlivým tvrzením, že stát již dále nemůže náklady na tato opatření ve prospěch občanů zajišťovat. Jak je ale možné, že peníze na udržení a pokračování těchto vymožeností dneska chybí, když produkce bohatství zaznamenala od osvobození, to znamená od doby, kdy byla Evropa zdevastovaná, výrazný nárůst? Dozajista je to tím, že moc peněz, proti níž hnutí odporu silně brojilo a která má vlastní přísluhovače i v těch nejvyšších státních patrech, ještě nikdy nebyla tak dalekosáhlá, nestoudná a sobecká. Hlavní starostí privatizovaných bank jsou jejich dividendy a nikoli obecný zájem. Nůžky mezi těmi nejchudšími a nejbohatšími se ještě nikdy tak propastně nerozevřely; honba za penězi a soutěživost ještě nikdy nedosáhly dnešních rozměrů.

Základním popudem hnutí odporu bylo rozhořčení. My, bývalí příslušníci hnutí odporu a sil bojujících za osvobození Francie, vyzýváme mladé generace, aby jeho odkaz a ideály vzkřísily a předávaly. Říkáme jim: převezměte tuto štafetu, rozhořčete se! Politické, ekonomické a intelektuální špičky i celá společnost to nesmějí vzdát či podlehnout současné mezinárodní diktatuře finančních trhů, která ohrožuje mír a demokracii.

Přeji vám všem i každému jednotlivě, abyste si našli vlastní pohnutku k rozhořčení. Je to cenná věc. Jestliže něco vyvolá vaše rozhořčení, tak jako se to stalo mně v době nacismu, pak v sobě na-

leznete bojového, silného a angažovaného ducha. Navážete na tento významný dějinný pohyb, který musí pokračovat přičiněním každého jednotlivce. Směřuje k větší spravedlnosti, k větší svobodě, ale nikoli k nespoutané svobodě lišky v kurníku. Tato práva, která jsou obsažena v programu Všeobecné deklarace z roku 1948, jsou totiž univerzální. Jestliže se setkáte s někým, kdo je nemá, politujte ho a pomozte mu vydobýt si je.

Dvojí pojetí dějin

Když se snažím pochopit, co stálo za nástupem fašismu, který nás ovládl a přivodil nastolení vichistického režimu, tak si říkám, že to byl obrovský strach z bolševické revoluce sobecky uvažujících bohatých vlastníků. Hlavním vodítkem pro ně byly jejich vlastní obavy. Jestliže se dnes stejně jako tenkrát ozve aktivní menšina, pak toto sémě postačí k vyvolání kvasu. Zkušenosti starce jako já, který se narodil v roce 1917, jsou samozřejmě odlišné od zkušeností dnešních mladých lidí. Často žádám profesory na středních školách, aby mi umožnili popovídat si se studenty, kterým říkám: Vy nemáte tak zřejmé důvody k tomu, abyste se angažovali. My jsme se angažovali v hnutí odporu, protože jsme se nechtěli smířit s německou okupací a porážkou. Tím pádem to bylo poměrně jednoduché, podobně jako následující dekolonizace. A pak i alžírská válka. Bylo zcela evidentní, že Alžírsko musí získat nezávislost. A pokud jde o Stalina, všichni jsme se v roce 1943 radovali z vítězství Rudé armády nad nacisty. Ale už když se nám donesly informace o velkých stalinských procesech z roku 1935, tak navzdory tomu, že jsme museli zachovávat určitou vstřícnost ke komunismu, abychom vyvážili americký kapitalismus, nám bylo naprosto jasné, že se musíme této nepřijatelné podobě totality postavit. Za mého dlouhého života jsem měl mnoho důvodů k rozhořčení.

Tyto důvody ale pramení spíše z ochoty angažovat se než z pouhého pocitu. Když jsem byl student, silně mě ovlivnil můj starší spolužák Sartre. Na formování mého myšlení se výrazně podílela díla Nevolnost, Zeď, ne však Bytí a nicota. Sartre nás učil: „Máte jako jednotlivci zodpovědnost.“ To bylo libertární poselství. Šlo o zodpovědnost člověka, kterou nelze přenést na nějakou moc či na nějakého boha. Je naopak nutno angažovat se ve jménu zodpovědnosti jednotlivce. V roce 1939 jsem jakožto zapálený stoupenec filozofa Hegela přišel na pařížskou Ecole normale v ulici Ulm, kde jsem navštěvoval seminář Maurice Merleau-Pontyho. Jeho výuka spočívala ve zkoumání konkrétní zkušenosti, a to zkušenosti vztahů mezi tělesností a smyslem, jednosti oproti mnohosti smyslů. Ale jako rozený optimista, který chce, aby vše, co je žádoucí, bylo i možné, jsem tíhnul spíše k Hegelovi. Hegelianismus interpretuje dlouhé dějiny lidstva jako dějiny, jež mají určitý smysl: tím je svoboda postupně se vyvíjejícího jedince. Dějiny tvoří postupné šoky, které přinášejí různé výzvy. Dějiny společnosti se vyvíjejí a až člověk dosáhne naprosté svobody, pak konečně dospěje k ideální podobě demokratického státu.

Pochopitelně existuje i jiné pojetí dějin. Pokrok, kterého svoboda, soutěž a snaha mít „stále víc“ dosáhly, lze vnímat jako ničivou smrt. Tak se na to dívá třeba německý filozof Walter Benjamin, přítel mého otce, který s ním do němčiny přeložil Hledání ztraceného času Marcela Prousta. Pesimistické poselství se nachází v obraze Angelus Novus švýcarského malíře Paula Kleea, na němž je zobrazen anděl rozpráhující paže, jako by chtěl zadržet a zahnat bouři, kterou s sebou nese pokrok. Benjamin, který v září 1940 zvolil dobrovolnou smrt, aby unikl před nacisty, se domníval, že směřování dějin nezadržitelně spěje k vršení jedné katastrofy za druhou.

● Nejhorším přístupem je lhostejnost

Svět je dnes skutečně složitější, a proto důvody k rozhořčení nejsou tak zřejmé. Kdo velí a kdo rozhoduje? Občas je obtížné ve všech dějích, s nimiž se střetáváme, se vyznat. Už proti nám nestojí úzká elita, jejíž kroky bychom byli s to chápat, ale rozlehlý svět, jehož vzájemnou propojenost zřetelně pocítujeme. Žijeme ve vzájemné provázanosti, která nemá obdoby. V tomto světě však existují věci, s nimiž se nelze smířit. Člověk se musí umět dívat a hledat, aby si jich všiml. Mladým vřdycky říkám: jen se trochu porozhlédněte kolem sebe a naleznete je. Nejhorší je lhostejnost, takový ten postoj: „nic s tím nezmůžu, poradím si sám“. Takovým chováním se vytrácí jeden z hlavních a nezbytných atributů, jenž je vlastní lidské bytosti: schopnost rozhořčit se a následně se angažovat.

Můžeme hned uvést dvě velké nové výzvy:

1. Obrovské rozdíly, které existují mezi nejchudšími a nejbohatšími a které se neustále zvětšují. S tím přišlo až 20. a 21. století. Ti nejchudší na světě dnes vydělávají nanejvýš dva dolary za den. Nesmíme připustit, aby se tento rozdíl ještě dále prohluboval. Už samotné toto zjištění musí být podnětem k tomu, abychom se angažovali.

2. Lidská práva a stav planety. Po osvobození jsem měl to štěstí, že jsem se stal členem redakčního týmu, který připravoval Všeobecnou deklaraci lidských práv, kterou 10. prosince 1948 v Paříži v paláci Chaillot Organizace spojených národů přijala. K redigování této deklarace jsem byl přizván spolu s ostatními jakožto ředitel kabinetu Henriho Laugiera, který byl zástupcem generálního tajemníka OSN a tajemníkem komise pro lidská práva. Musím připomenout úlohu, kterou v Londýně v roce 1941 v této věci sehrál státní komisař pro spravedlnost a vzdělání ve vládě Svobodné Francie René Cassin, nositel Nobelovy ceny míru za rok 1968, a rovněž tak úlohu Pierra Menděse France v Hospodářské a sociální radě, kte-

rému jsme hotové texty předkládali ještě předtím, než byly dány k posouzení třetí komisí valného shromáždění, která měla na starost sociální, humanitární a kulturní otázky. Zahrnovala padesát čtyři členské země tehdejších Spojených národů a já jsem měl na starost její sekretariát. Termín „všeobecná“ a nikoli „mezinárodní“, jak to navrhovali naši anglosasští přátelé, vzešel od René Cassina. Po skončení druhé světové války šlo totiž především o odstranění hrozeb, které lidstvu přinesla totalita. K dosažení tohoto cíle bylo zapotřebí, aby se členské státy OSN zavázaly, že budou tato všeobecná práva dodržovat. Cílem bylo překazit požadavek na plnou svrchovanost, kterou může stát uplatňovat, když se bude chtít na svém území dopouštět zločinů proti lidskosti. Tak se choval Hitler, který si doma určoval vlastní pravidla a cítil se oprávněn rozpoutat genocidu. Tato všeobecná deklarace vděčí za mnohé obecné nechuť k nacismu, fašismu, totalitě a naším prostřednictvím i duchu hnutí odporu. Cítil jsem, že je nutno jednat rychle, nenechat se zmást pokrytecky proklamovanou podporou těchto hodnot ze strany vítězů, které ne všichni měli v úmyslu loajálně prosazovat, ale které pro nás byly zásadní.^{3/}

Nedá mi to, abych necitoval článek 15 Všeobecné deklarace lidských práv, který uvádí: „Každý má právo na státní příslušnost“ a také článek 22: „Každý člověk má jako člen společnosti právo na sociální zabezpečení a nárok na to, aby mu byla národním úsilím i mezinárodní součinností a v souladu s prostředky příslušného státu zajištěna hospodářská, sociální a kulturní práva, nezbytná k jeho důstojnosti a svobodnému rozvoji jeho osobnosti.“ Tato deklarace má pouze deklarativní, nikoli právní dopad, přesto však po roce 1948 sehrála důležitou roli. Inspirovala kolonizované národy v boji za nezávislost, ovlivnila jejich myšlení a osvobozenécké úsilí.

Velkou radost mám z toho, že během uplynulých desetiletí vzniklo množství nevládních organizací, sociálních hnutí, jako je Attac (Asociace pro zdanění finančních transakcí), FIDH (Mezi-

národní federace lidských práv), Amnesty... které jsou vlivné i výkonné. V dnešní době samozřejmě nelze něčeho dosáhnout bez využití sítí a veškerých moderních komunikačních prostředků.

Mladým říkávám: rozhlédněte se kolem sebe a naleznete důvody k rozhořčení – zacházení s imigranty, s „ilegály“, s Romy. Objevíte konkrétní situace, které vás přimějí, abyste vyvinuli silnou občanskou aktivitu. Kdo hledá, najde!

Moje rozhořčení související s Palestinou

Moje hlavní rozhořčení se dnes týká Palestiny, pásma Gazy a Cisjordánska. Tento konflikt je prapříčinou tohoto rozhořčení. Všichni si musí přečíst zprávu od Richarda Goldstona o Gaze ze září 2009, v níž tento jihoafrický židovský soudce, který se dokonce považuje za sionistu, obviňuje izraelskou armádu z toho, že během třítýdenní operace „Lité olovo“ spáchala „činy, které lze považovat za válečné zločiny a v některých případech i za zločiny proti lidskosti“. Sám jsem se v roce 2009 do Gazy vrátil, abych se mohl o obsahu této zprávy na vlastní oči přesvědčit. Dostal jsem se tam se svou ženou jenom díky našim diplomatickým pasům. Lidé z našeho doprovodu nesměli do pásma Gazy ani do Cisjordánska vstoupit. Navštívili jsme také tábory palestinských uprchlíků založené v roce 1948 agenturou Spojených národů UNRWA, v nichž přes tři miliony Palestinců, které z jejich území Izrael vyhnal, stále marně čekají, až se budou moci vrátit. Gaza zase představuje vězení pod širým nebem pro milion a půl Palestinců. Vězení, v němž si museli zařadit život tak, aby jednoduše mohli přežít. Vracejí se nám vzpomínky nejen na materiální zkázu, která dopadla například na nemocnici Červeného půlměsíce při operaci „Lité olovo“, ale především na chování obyvatel Gazy, na jejich vlastenectví, na jejich potěšení z moře a pláží a neustálou snahu o spokojenost veselých dětí, kterých je všude plno. Velmi na nás zapůsobilo, jak dūmysl-

ně čelí nedostatku, se kterým musí zápolit. Viděli jsme, jak kvůli nedostatkovému cementu sbírají cihly na rekonstrukci tisíců tanky zničených domů. Potvrdili nám, že zde během izraelské operace „Lité olovo“ zahynulo tisíc čtyři sta osob – žen, dětí i starců umístěných v palestinském táboře – oproti pouhým padesáti zraněným na izraelské straně. Ztotožňuji se se závěry jihoafrického soudce. Je neúnosné, že válečných zločinů se dopouštějí sami Židé. Historie bohužel nabízí jenom málo příkladů národů, které by se z vlastních dějin poučily.

Připouštím, že hnutí Hamás, které zvítězilo v posledních parlamentních volbách, nezabránilo útokům raket na izraelská města, jež ale byly reakcí na izolovanost a blokádu, v nichž musí obyvatelé Gazy žít. Terorismus samozřejmě považuji za nepřijatelný, zároveň však musím uznat, že když je někdo okupován vojenskými prostředky, které nad ním mají jasnou převahu, pak následná reakce lidí nemůže být jenom nenásilná.

Přinášejí raketové útoky na město Sderot Hamásu nějaký prospěch? Odpovídám, že nikoli. Nic mu to nepřineslo, tento čin lze nicméně vysvětlit zoufalstvím obyvatel Gazy. Z pohledu tohoto zoufalství musíme terorismus chápat jako politováníhodné vyústění stavu, který je pro jeho účastníky nepřijatelný. Můžeme tedy říci, že terorismus je jistou formou zoufalství. A že zoufalství v sobě obsahuje negaci. Neměli bychom si zou-fat, ale dou-fat. Zoufalství je popřením naděje. Je pochopitelné, možná i přirozené, to ale neznamená, že bychom s ním měli souhlasit. Neumožňuje totiž dosáhnout výsledků, ke kterým může vést naděje.

Nenásilí je cesta, kterou musíme zvolit

Jsem přesvědčen o tom, že budoucnost patří nenásilí, smíření rozličných kultur. To je ta cesta, po které by se lidstvo napříště mělo ubírat. A v tom souhlasím se Sartrem, který říkal, že teroristy, kteří

házejí bomby, není možné omlouvat, ale že je lze chápat. Sartre v roce 1947 napsal: „Uznávám, že násilí v jakékoli podobě znamená selhání. Ale toto selhání je nevyhnutelné, protože žijeme ve světě plném násilí. Platí-li, že použití násilí proti násilí může toto násilí nadále eskalovat, pak také platí, že to je jediný prostředek, jak ho zarazit.“^{4/}

K tomu dodávám, že nenásilí je jistějším způsobem, jak násilí zarazit. Nemůžeme podporovat teroristy, jako to Sartre v duchu této zásady udělal za alžírské války anebo při atentátu na izraelské sportovce během mnichovské olympiády v roce 1972. K ničemu to nevede a i Sartre si na konci života kladl otázku o smyslu terorismu, jehož opodstatněnost zpochybnil. Je mnohem důležitější uvědomit si, že „násilí k ničemu nevede“, než se ptát, zda máme původce násilných činů odsoudit či nikoli. Terorismus k ničemu nevede. K něčemu může vést pouze nenásilná naděje. Násilnickou naději můžeme přijmout pouze v poezii Guillauma Apollinaira („A jaká to dravost zůstává v naději mé“), nikoli v politice. Sartre v březnu 1980, tři měsíce před svou smrtí, prohlásil: „Je třeba pokusit se vysvětlit, proč je onen dnešní strašlivý svět pouhou chvilkovou epizodou v dlouhém dějinném vývoji, protože naděje vždy byla jednou z hybných sil revolucí a povstání a také, že v této naději stále spatřuji klíč k budoucnosti.“^{5/}

Musíme si uvědomit, že násilí je protikladem naděje. Je třeba zvolit naději, a to naději plynoucí z nenásilí. To je cesta, ke které se musíme dokázat přiklonit. Týká se to jak utlačovatelů, tak i utlačovaných, je zapotřebí umět vyjednávat, aby útlak zmizel. Jen tak dojde k odstranění teroristického násilí. Proto nesmíme dovolit, aby narůstající nenávist měla navrch.

Poselství lidí, jako byli Mandela nebo Martin Luther King, nabývají ve světě, který má již za sebou střet ideologií a kde byla odstraněna totalita, na naléhavosti. Je to poselství naděje v to, že moderní společnosti budou schopny překonat konflikty vzájemným porozuměním a ostražitou trpělivostí. Pro dosažení tohoto cíle musíme

mít oporu v právech, jejichž porušování ze strany kohokoli musí zavdat příčinu k našemu rozhořčení. Tato práva musíme neoblomně hájit.

Za mírovou vzpouru

Nejsem sám, kdo zaznamenal reakci izraelské vlády na skutečnost, že obyvatelé Bil' id, kteří neházejí kameny ani se neuchylují k jiným násilným projevům, přicházejí každý pátek až ke zdi, proti níž protestují. Izraelská vláda označila tento pochod za „nenásilný terorismus“. Jak zvláštní... Jenom izraelský příslušník může nenásilí označit za terorismus. Účinnost nenásilí, kterému se dostává podpory, pochopení a povzbuzení všech, kdo se ve světě staví útlaku, zde musí budit především rozpaky.

Produktivistická orientace západní společnosti uvrhla svět do krize, z níž se musíme vymanit a radikálně se oprostit od honby za „stále větším růstem“ jak ve finanční, tak i ve vědecké a technické oblasti. Je načase, aby hlavní slovo dostaly etika, spravedlnost, trvale udržitelná rovnováha. Číhají na nás totiž ta nejvážnější nebezpečí, která mohou učinit přítrž konání člověka na planetě, v jehož důsledcích se může stát neobyvatelnou.

Musíme ale také popravdě uvést, že po roce 1948 bylo dosaženo i výrazných úspěchů, jako dekolonizace, konec apartheidu, rozpad sovětského impéria, pád Berlínské zdi. Deset prvních let 21. století ale znamenalo krok zpátky. Vysvětluji to částečně obdobím prezidentské funkce George Bushe, 11. zářím a ničivými závěry, které z toho Spojené státy vyvodily, jako byl zejména vojenský zásah v Iráku. Přišla hospodářská krize, která nás ale nepodnítila k nové rozvojové politice. Rovněž tak kodaňský summit věnovaný klimatickému oteplování nevedl k tomu, aby se politika skutečně zaměřila na záchranu planety. Nacházíme se na pomezí mezi hrů-

zami prvního desetiletí a možnostmi desetiletí následujících. Ale musíme doufat, vždycky musíme doufat. Předcházející desetiletí, to znamená devadesátá léta minulého století, přineslo značné úspěchy. Spojeným národům se podařilo svolat různé konference, jako například v roce 1992 konferenci o životním prostředí v Riu, v roce 1995 pekinskou konferenci věnovanou problematice žen, zatímco v září 2000 191 zemí schválilo z popudu generálního tajemníka Spojených národů Kofi Annana deklaraci o „Osmi rozvojových cílech tisíciletí“, v níž se tyto země zejména zavazují snížit do roku 2015 světovou chudobu o polovinu. Velice lituji, že Obama ani Evropská unie ještě nepředložily svou představu ke konstruktivní fázi vycházející ze základních práv.

Jak tuto výzvu k rozhořčení zakončit? Nejlépe asi připomenutím, že 8. března 2004, u příležitosti šedesátého výročí programu Národní rady odporu jsme my, bývalí členové hnutí odporu a bojových sil Svobodné Francie (1940–1945), řekli, že „nacismus byl díky nasazení našich bratří a sester z hnutí odporu a Spojených národů proti fašistickému barbarství poražen. Avšak tato hrozba ještě úplně nezmizela, a proto v nás nespravedlnost vyvolává stále stejný hněv.“^{6/}

Tato hrozba skutečně ještě úplně nezmizela. A proto i teď vyzýváme ke „skutečné mírové vzpouře proti masovým komunikačním prostředkům, které naší mládeži předkládají pouze vidinu hromadné spotřeby, nezájem o ty nejslabší i o kulturu, všeobecné zapomnění a nevybíravou soutěživost všech proti všem“.

Všem, kteří budou tvůrci a tvůrkyněmi 21. století, přátelsky vzkazujeme:

**„TVOŘIT ZNAMENÁ VZDOROVAT.
VZDOROVAT ZNAMENÁ TVOŘIT.“**

POZNÁMKY VYDAVATELE SE SOUHLASEM AUTORA

1/Národní rada odporu (CNR), kterou založili 27. května 1943 v Paříži představitelé osmi hlavních hnutí odporu, jimiž byla dvě velká předválečná odborová hnutí CGT a CFTC (Francouzská konfederace křesťanských pracujících) a šest hlavních politických stran Třetí republiky, z nichž uved’me Komunistickou stranu a stranu SFIO (socialisté), se poprvé sešla 27. května za předsednictví Jeana Moulina, zmocněnce generála de Gaulle, který chtěl tuto radu založit za účelem účinnějšího boje proti nacistům a posílení vlastní legitimacy vůči spojencům. De Gaulle pověřil radu vypracováním vládního programu s perspektivou osvobození Francie. Tento program byl předmětem opakovaného dohadování mezi CNR a vládou Svobodné Francie jak v Londýně, tak i v Alžíru, až byl nakonec 15. března na plenárním zasedání Národní rady odporu schválen. Rada tento program generálu de Gaullovi slavnostně předala na pařížské radnici 25. srpna 1944. Za zmínku stojí, že tiskové nařízení bylo vyhlášeno 26. srpna. A také to, že jedním z hlavních autorů programu byl Roger Ginsburger, syn alsaského rabína, který byl pod pseudonymem Pierre Villon generálním tajemníkem Národní fronty za nezávislost Francie, což bylo hnutí odporu, které v roce 1941 založila Francouzská komunistická strana, a který toto hnutí zastupoval v CNR a v jeho stálém úřadě.

2/Podle odborářského odhadu se výše důchodu snížila ze 75 až 80 % na zhruba 50 % příjmu. Profesor ekonomie na remešské univerzitě Université de Reims Champagne-Ardenne Jean-Paul Domin v roce 2010 vypracoval pro Evropský mzdový institut zprávu o „zdravotním připojištění“. Odhaluje tam, že dostupnost kvalitního připojištění je dnes privilegiem, které závisí na postavení v zaměstnání, že nejohroženější skupina lidí se zřídka péče kvůli tomu, že nemá připojištění a nemůže zbývajícím velkou částku zaplatit, že problém spočívá v tom, že mzda už není předpokladem pro sociální práva, což bylo úhlavním bodem ustanovení ze 4. a 15. října 1945. Ta stanovila sociální zabezpečení, které mělo fungovat pod dvojím dohledem představitelů pracujících a státu. Od vyhlášení reforem vlády Alaina Juppého v roce 1995 a poté zákona Dousta Blazyho (který byl vzděláním doktor) v roce 2004 už sociální zabezpečení spravuje pouze stát. Generální ředitel Státní zdravotní pojišťovny (CNAM) je například vyhláškou jmenován hlavou státu. A tak na rozdíl od situace, která panovala po osvobození, už v čele krajských základních pojišťoven nestojí odboráři, ale stát prostřednictvím prefektů. Zástupci pracujících už zde mají pouze poradní úlohu.

3/ Všeobecnou deklaraci lidských práv schválilo 10. prosince 1948 v Paříži valné shromáždění Spojených národů 48 z 58 členských států. Osm se zdrželo hlasování: Jižní Afrika kvůli apartheidu, který deklarace výslovně odsuzovala, Saúdská Arábie kvůli rovnosti mezi muži a ženami, Sovětský svaz (Rusko, Ukrajina, Bělorusko), Polsko, Československo, Jugoslávie, které se domnívaly, že dotčená deklarace dostatečně neochrání ekonomická a sociální práva a rovněž tak otázku práv menšin; bez povšimnutí však neprošlo, že zejména Rusko se postavilo proti australskému návrhu na vytvoření mezinárodního soudu pro lidská práva, který by posuzoval petice zaslané Spojeným národům. Zde je nutno připomenout, že článek 8 deklarace zavádí princip individuální žaloby proti státu v případě porušení základních práv; tento princip se později, v roce 1998, uplatnil v Evropě, kdy vznikl stálý Evropský soud pro lidská práva, který toto právo žaloby zajišťuje pro více než 800 milionů Evropanů.

4/ Jean-Paul Sartre, „Situace spisovatele v roce 1947“, v Situace, Paříž, Gallimard, 1948.

5/ Jean-Paul Sartre, „A nyní naděje...“, v Nouvel Observateur, 24. března 1980.

6/ Výzvu z 8. března 2004 podepsali: Lucie Aubracová, Raymond Aubrac, Henri Bartoli, Daniel Cordier, Philippe Dechartre, Georges Guingouin, Stéphane Hessel, Maurice Kriegel-Valrimont, Lise Londonová, Georges Séguy, Germaine Tillionová, Jena-Pierre Vernant, Maurice Voutey. Tato výzva měla u mladé generace velký ohlas, stejně jako improvizovaný projev, který Stéphane Hessel pronesl 17. května 2009 při každoročním shromáždění na náhorní rovině Glières „Slova hnutí odporu“, které bylo svoláno z iniciativy asociace „Občanský odpor včera i dnes“. Hessel, který připomněl, že hlavní pohnutkou hnutí odporu bylo „rozhořčení“, vzkázal: „Najděte si vlastní pohnutky k rozhořčení, navažte na toto významné historické hnutí!“ Tento projev, který zachytil filmař Gilles Perret ve svém filmu Walter, návrat k hnutí odporu, byl podnětem k textu, který zde publikujeme. Více informací o této asociaci naleznete na adrese: www.citoyens-resistants.fr.

DOSLOV FRANCOUZSKÉHO VYDAVATELE

Stéphane Hessel se narodil v Berlíně roku 1917. Jeho otec Franz Hessel byl židovský spisovatel a překladatel, jeho matka Helen Grundová byla malířka, milovnice hudby a také spisovatelka. Rodiče se v roce 1924 spolu se dvěma dětmi, starším Ulrichem a mladším Stéphanem, usadili v Paříži. Toto rodinné prostředí jim umožnilo styky s pařížskou avantgardou, například s dadaistou Marcelem Duchampem a americkým sochařem Alexandrem Calderem. Stéphane začal v roce 1939 studovat na Ecole normale supérieure v ulici Ulm, avšak revoluce jeho studia přerušila. Protože v roce 1937 získal francouzské občanství, byl povolán a mohl se tak seznámit s „podivnou válkou“ a být

svědkem toho, jak maršál Pétain zaprodal francouzskou svrchovanost. V březnu 1941 se v Londýně připojil ke Svobodné Francii generála de Gaulla. Pracoval pro kontrašpiónážní, zpravodajský a akční úřad (BCRA). Jedné březnové noci v roce 1944 se potají dostal do Francie pod šifrovacím jménem „Greco“, kde měl za úkol navázat kontakt s různými pařížskými sítěmi, nalézt nová místa pro rozhlasové vysílání, pro předávání informací do Londýna získaných za účelem vylodění spojenců. 10. července 1944 ho v Paříži na udání zatkl gestapo: „Toho, kdo něco vyzradil v důsledku mučení, nelze pronásledovat,“ napsal v roce 1997 v knize pamětí Tanec napříč stoletím. Po výsleších a mučení – prováděných hlavně ve vaně – při nichž však své mučitele mátl tím, že s nimi mluvil v rodném německém jazyce, byl 8. srpna 1944, to znamená několik dní před osvobozením Paříže, poslán do tábora Buchenwald v Německu. Těsně před popravou oběšením se mu podařilo in extremis zaměnit si totožnost s jedním Francouzem, který v táboře zemřel na tyfus. Pod svým novým jménem Michel Boitel a jako frézař se přesunul do tábora v Rottleberode nedaleko továrny na podvozky německých bombardérů Junker 52, ale naštěstí mu jako vždycky štěstí přálo a byl přidělen do úctárny. Odtud uprchl. Byl chycen a umístěn do tábora v Doře, kde se vyráběly rakety V-1 a V-2, s nimiž nacisté ještě doufali vyhrát válku. Byl předveden před disciplinární komisi, ale znovu utekl, tentokrát úspěšně, protože vojska spojenců se už blížila k Doře. Konečně se mohl vrátit do Paříže, ke své ženě Vitiy, matce jeho tří dětí, dvou chlapců a jedné dívky.

„V tomto znovunabytém životě jsem cítil potřebu se angažovat,“ napsal tento bývalý příslušník Svobodné Francie ve svých pamětech. Po úspěšném konkurzu na ministerstvo zahraničí se Stéphane Hessel v roce 1946 stává diplomatem. Jeho prvním místem byly v tomto roce Spojené národy, kde mu Henri Laugier, zástupce generálního tajemníka Spojených národů a tajemník komise pro lidská práva, nabídl místo tajemníka kabinetu. Z tohoto titulu se Stéphane Hessel dostal do komise, která měla za úkol vypracovat text, jenž se měl stát Všeobecnou deklarací lidských práv. Z dvanácti členů této komise jich podle obecného mínění šest sehrálo zásadnější roli: angažovaná feministka Eleanor Rooseveltová, vdova po prezidentu Rooseveltovi, který zemřel v roce 1945, komisi předsedala; doktor Čchang (Čína za éry Čankajška a nikoli Maa): jako místopředseda komise prosazoval názor, že deklarace nesmí odrážet pouze západní myšlenky; Charles Habib Mali (Libanon), zpravodaj komise, který byl spolu s Eleanor Rooseveltovou často prezentován jako „hnací motor“; René Cassin (Francie), právník a diplomat, předseda poradní komise pro lidská práva na ministerstvu zahraničí; vděčíme mu za sepsání několika článků a za to, že dokázal překonat obavy některých států, i Francie, z toho, že tato deklarace ohrozí jejich koloniální svrchovanost – jeho koncepcí lidských práv byla náročná a intervencionistická; John Peters Humphrey (Kanada), advokát a diplomat, blízký Laugierův spolupracovník připravil první verzi, což byl dokument o čtyřech stech stranách; a konečně nejmladší Stéphane Hessel (Francie), diplomat, šéf Laugierova kabinetu. Je zřejmé, že v této komisi vládł duch Svobodné Francie. Spojené národy přijaly deklaraci 10. prosince 1948 v paláci Chaillot v Paříži. Hessel opustil Spojené národy, jakmile začali přicházet noví úředníci, z nichž mnozí jenom prahli po

dobře placeném místě a kteří „odsunuli na okraj ty, co měli nějaké ideály“, jak o tom sám píše ve svých pamětech. Na ministerstvu zahraničí ho vyslali zastupovat Francii v mezinárodních institucích. To ho opět dočasně přivedlo do New Yorku a ke Spojeným národům. Během alžírské války se zasazoval o nezávislost Alžírsko. V roce 1977 mu Valéry Giscard d'Estaing, s přispěním generálního tajemníka elysejského paláce Clauda Brossoletta, syna Pierra Brossoletta, který byl kdysi šéfem BCRA, nabídl místo velvyslance u Spojených národů v Ženevě. Neskrýval, že ze všech francouzských státníků mu byl nejbližší Pierre Mendès France, kterého poznal v Londýně v období Svobodné Francie a s nímž se shledal v roce 1946 v New Yorku, když tam zastupoval Francii v Hospodářské a sociální radě. Jak dále píše, za svoje diplomatické působení vděčí „změně ve francouzské vládě, která přišla s nástupem Françoise Mitterranda do Elysejského paláce“ v roce 1981. Způsobila, že z diplomata dosti úzce zaměřeného na multilaterální spolupráci, který nastoupil dva roky před důchodem, se stal velvyslanec Francie. Vstoupil do socialistické strany. „Tážu se sám sebe proč? Hlavním důvodem je šok z roku 1995. Nevěřil jsem, že Francouzi budou tak neopatrní, že vynesou Jacquese Chiraca na post prezidenta republiky.“ Protože měl k dispozici diplomatický pas, vydal se v letech 2008 a 2009 se svou novou ženou do pásma Gazy a po návratu podal svědectví o tíživé situaci obyvatel Gazy. „Vždycky jsem stál na straně disidentů“, prohlásil tenkrát.

Takový je příběh devadesátitřiletého muže, který zde hovoří.

Sylvie Crossmanová

Místo doslovu českého vydavatele

Čtyři miliony, to je počet prodaných výtisků za jeden rok po celém světě, kniha *Rozhořčete se* je výjimečným knihkupeckým fenoménem. Devadesát čtyři, to je věk Stéphanu Hessela, autora této útlé knížky, která obletěla svět a která inspiruje lidi od Plaza del Sol v Madridu, přes 99 procent z Occupy Wall Street až po pařížské hnutí na La Défense, energicky rozehnané policií. *Rozhořčete se* zaznívá po světě ve více než čtyřiceti jazycích, včetně ruštiny, japonštiny, arabštiny a mandarínštiny. Tato knížka poznamenala rok 2011, tak bohatý na události.

Během své návštěvy Prahy při příležitosti konference pořádané organizací Fórum 2000, v pauze před setkáním s Jeho Svatostí dalajlámou, nám Stéphane Hessel svěřil důvody své neúnavné angažovanosti.

Co vás dovedlo k nápadu napsat tento text? Z čeho se zrodil?

Vychází to z velmi francouzské myšlenky, a to z Résistance, odbojového hnutí z druhé světové války, z roku 1940. Jsem jeden z posledních odbojářů, kteří ještě žijí. Jednoho dne se shromáždilo několik mých přátel v místě, které je z hlediska odboje významné – na gliérské náhorní rovině. Měl jsem projev, ve kterém jsem vyslovil své znepokojení nad současným przněním základních hodnot odboje, a to především prezidentem Sarkozym, který dle mého názoru nehraje roli, kterou by hrát měl.

Lidem z nakladatelství Indigènes se můj projev zdál zajímavý a požádali mě, jestli by z něj mohli vytvořit jakýsi pamflet. Tato výzva byla sepsána 20. října 2010, tedy před více než rokem. Okamžitě měla nevídaný úspěch. Zejména kvůli zvolenému názvu: pojmenovali jsme výzvu „Rozhořčete se“.

Udivil vás ten obrovský úspěch?

Udivily mne dvě věci. Překvapil mě úspěch ve Francii, i když, pravda, prezident není příliš populární. Ještě víc mě ale udivila odezva na tuto knížku po celém světě. Nezaskočilo mne to úplně, protože žijeme v moderní době, kdy spory jsou velmi rozšířenou realitou. Rozbroje se rozhořely několik měsíců po vydání mé knihy v Tunisku, v Egyptě, v Libyi či v Sýrii. Nepokoje však vypukly i ve Španělsku, což je demokratická země. Portugalsko, Itálie, a dokonce Německo. Říkal jsem si, že vzhledem k tomu, že knížka byla v Německu vydána s názvem „Empört Euch“, nebudou se o ni Němci, ti disciplinovaní lidé, zajímat. Ale vůbec ne, i v Německu slavila má knížka velký úspěch. Tímto vším chci říct, že to, co jsem považoval za francouzský počin, se vyvinulo rychle v počin celosvětový, chtě nechtě. To, co se teď děje s Occupy Wall Street, nebo v Japonsku a jinde, to jsou také protesty. Když se to děje všude, znamená to asi, že tento krátký text působil jako provokace.

Proč si myslíte, že vznikla takováto reakce? Byla to odpověď na určitou politickou apatii?

Ano, myslím, že to, co té knížce dává hodnotu, je fakt, že jsme všude ovládnuti finančními a ekonomickými mocnostmi. Krize z roku 2007, která je také krizí dnešní, zpochybňuje fungování států. Není nám jasné, jak to, že se vlády nejsou schopny zbavit zlých následků finančního a ekonomického systému. Je to opozice proti státům, které nejsou schopny se těchto následků zbavit, a proti finančním silám, které situaci neustále zhoršují. Proto naše výzvy „Rozčilte se!“, „Protestujte“ padají na úrodnou půdu.

Ano, ale pokud se podíváme blíže na příklad Španělska, kde hnutí „Indignados“, „Rozhořčení“, bylo velmi silné, vidíme, že v nedávných volbách získala Lidová strana (Partido Popular, PP) drtivou většinu hlasů. Nemůže takovýto postoj naopak vyvolat návrat konzervativců k moci?

Rozčilit se nestačí. Tato výzva může oslovit mladé lidi nebo nespokojené skupiny díky svému akčnímu charakteru. Jenže v uvažování nad tím, jak situaci zlepšit, je potřeba zajít mnohem dál, než jde tato knížka. Je potřeba si přečíst knihy, které jsou tam zmiňovány. Knihu Edgara Morina, která se jmenuje „Cesta“, nebo mou druhou knížku, „Zapojte se“, nebo třetí knížku, kterou jsem napsal společně s Edgarem Morinem, která se jmenuje „Cesta naděje“.

Byl jste osobně v kontaktu s některým z hnutí v ulicích, například ve Španělsku?

První věc, kterou jsem řekl španělským Indignados, když jsem viděl, že používají násilí, bylo to, že pokud se zajímají o mou knížku, tak ta prosazuje nenásilnou cestu. Řekl jsem jim, máte správný důvod chtít, aby se ve Španělsku věci změnily, ale nepoužívejte násilí, to je kontraproduktivní. Určitým způsobem mne poslechli, už neútočili na parlament tak jako předtím.

To je přesně jeden z problémů, kterým musíme čelit. Jsem velmi šťastný, že moje kniha měla po celém světě takový úspěch. Přál bych si ale, aby si lidé četli její obsah, a nikoliv jen její název. Když si přečteme knížku, zjistíme, že pojmenovávám dva velké problémy, kvůli nimž potřebujeme občanskou mobilizaci. První problém je obrovská chudoba v kontrastu s obrovským bohatstvím. Špatné rozdělení zdrojů mezi jednotlivé složky lidstva. To je obrovský problém, kterým by se měly zabývat všechny mezinárodní instituce, počínaje Organizací spojených národů.

Jak si tuto situaci vysvětlujete?

Myslím, že hlavní příčinou je převládnutí chicagské školy Miltoona Friedmana a touha finančních mocností zbavit se veškeré kontroly ze strany demokratických vlád a nejen jich. Od té chvíle se zadrželo fungování světového hospodářství, které bylo ovládnuto silami, které se obohatily. Vznikla tu oligarchie. Lidé okupující Wall Street prohlašují: my jsme 99 procent. To znamená, že tu máme jedno pro-

cento, a to je finanční oligarchie. Toto hnutí nebylo řízeno vládami. Tito lidé se nechali chytit do pastí, zadlužili se. Obrátili se na finanční sektor, aniž by měli kontrolu nad zlými následky, které to vyvolalo. Toto je jedna z mého pohledu důležitých příčin krize, ve které se nacházíme. Musíme povolat k zodpovědnosti finanční moc, zastavit spekulaci. Přejít od slov k činům, jako například v případě daňových rájů, o nichž se stále mluví, ale proti nimž se ještě nic neudělalo. Od slov k činům musíme přejít také v rámci OSN, v Mezinárodním měnovém fondu a v rámci G20. Jsme v situaci, kde finanční moc vyhrává na všech frontách, kde občané a státy jsou oběťmi, aniž by jejich vlády byly schopny najít odpověď. Potíže, kterým teď evropské vlády čelí při hledání dohody o eurozóně, jsou obrazem nesnázi, s nimiž se rovněž potýkají při pokusech o vyřešení stávající poruchy ekonomického systému a ukončení spekulací.

Myslíte si, že situace, kterou popisujete, byla způsobena krizí etiky a politické morálky?

Historie druhé poloviny dvacátého století, tedy vývoj po druhé světové válce, je založen na pojmu demokracie, který je obsažen ve Všeobecné deklaraci lidských práv z roku 1948 – ta mluví o demokratických režimech. Tato demokracie se nedovedla ubránit ekonomickým a finančním silám. V současné době zažíváme následky této neschopnosti. Někteří občané si to uvědomují, jiní ne. Ti, kteří si to začínají uvědomovat, se cítí osloveni výzvou k rozhořčení.

Především je tu ale ještě jeden problém, který si uvědomujeme teprve posledních zhruba třicet let, a to je problém vztahu s naší planetou. To je zcela zásadní otázka.

Projevuje se tato skutečnost v rétorice demonstrací a v názorech veřejnosti?

Začíná to být cítit, na síle v poslední době získávají politická uskupení jako Zelení nebo ekologické strany. Tato hnutí spojuje

právě otázka vztahu k Zemi. Zjišťujeme, že nejsme dostatečně aktivní v boji proti nadměrnému využívání přírodního bohatství naší planety. Spotřebujeme neobnovitelnou energii v neúměrném množství, a nejde tu jen o ropu, ale i o uran. Toto je pojmenování legitimního problému, ale co proti tomu děláme? Reakce vlád je přílišně líná a nedbalá.

Nedávný výsledek jednání v Durbanu dokazuje, že nejsme připraveni vyvinout úsilí skutečně věci změnit.

Jak si to vysvětlujete?

Jsme otrocky závislí na hospodářských problémech. Státy se zadlužily a potřebují finančníky, aby jim pomohli z této situace ven. Nemají odvalu. Politické strany, které by měly sestavit chytřejší vlády, jsou ochablé, vyměkklé a nepořádné. Nedaří se jim mobilizovat občany. Lidé nechodí k volbám. Vlády jsou také slabé. Když toto říkáme mladým i dospělým, reagují vcelku pozitivně. Všude jsem potkával lidi, kteří si říkali, že je potřeba něco změnit a že je čas se do toho pustit. Říkám si, že kdyby existovaly odvážné politické strany a jimi sestavené vlády byly schopny věci skutečně změnit, byly by na místě ve správný čas.

Nebylo zvolení Baracka Obamy krokem tímto směrem?

Byl jsem, jako všichni, velmi zaujat zvolením Baracka Obamy, udělalo to na mě dojem. Řekl jsem si, že to je člověk, který může přinést skutečnou změnu, po jeho projevu v Káhiře jsem měl za to, že může skutečně změnit vztahy mezi Západem a islámem. Jenže nenásledovaly činy.

Aby moderní demokracie fungovaly tak, jak mají, nemusejí se zbavit diktátora jako režimy autoritářské. Ony se musejí zbavit ustrašených a zaskočených lídrů.

Jaký je váš pohled na hnutí Occupy Wall Street a další podobná hnutí?

Víte, mezi těmito jednotlivými hnutími jsou velké rozdíly a ačkoliv používají výraz „rozhořčení“, ještě to neznamená, že nutně souhlasí s tím, co si myslím já. Nicméně, mám za to, že zrození hnutí nespokojených lidí vyžadující změnu je pozitivní věc. Znamenáváme často i velmi masivní demonstrace, dokonce i v Izraeli. I když, zrovna v Izraeli – já jsem si naivně myslel, že tyto demonstrace bojují proti přílišnému utrácení veřejných prostředků za armádu, kolonie a na okupovaná území a že by to mohlo značit příchod určité změny politiky vůči Palestině. Jenže zatím nikdo o těchto věcech nepromluvil.

Nemůže se ale stát, že se těchto nespokojených občanů chopí populistická hnutí či radikálové, aby zneužili jimi vytvořenou dynamiku? Jako například v Egyptě?

Případ Egypta je zajímavý. Diktatura velice bojovala proti islamistické závislosti, proto je logické, že islamisté se nyní snaží využít situace. Například Muslimské bratrstvo, jakkoliv existují ještě radikálnější strany, musí teď do svého programu zahrnout část demokracie, například pouze částečné používání šari'ji, nikoliv plná poslušnost. Musí dovolit ústupky a kompromisy. Hnutí z náměstí Tahrír stále zůstává hnutím vyžadujícím demokracii. Hnutí, jakmile vypuknou, mohou vést k lepšímu, ale i k horšímu, a proto musíme dávat pozor na ta hnutí, která jsou jen bezobsažným odmítáním. Tato občanská hnutí se musí stát hnutími demokratickými, kde potřeby „dému“ (lidu) jsou hájeny proti oligarchii, ať už se jedná o oligarchii politickou, finanční nebo hospodářskou. Každý odpor není prospěšný, to ani zdaleka. Některá hnutí mohou vést k populismu nebo přivést k moci lídry, kteří zasáhnou proti lidu. Tento druh občanské uvědomělosti může být jedině světový. Za posledních deset let, tedy po útocích na Světové obchodní centrum, proběhla transformace. Problémy se staly celosvětovými. Občanská uvědomělost také musí být celosvětová. Žádná, ani ta nejbohatší země, není mimo nebezpečí. A tohle odmítání stávajícího fungování globální společnosti,

to je dost nové. Fórum 2000 svými aktivitami jde tímto směrem, Jeho Svatost dalajláma je toho dobrým příkladem. Problémy jsou záležitostí člověka a problémem lidské povahy, které platí pro celou globální společnost. Posunout se od soutěže mezi jednotlivci směrem k soucitnější a bratrské společnosti. Je to chiméra nebo utopie? Možná ne tak úplně, a důvodem je možná rozvoj komunikací.

Jak se díváte na disidentská hnutí více než dvacet let po změně režimů ve střední Evropě – po sametové revoluci? Byli podle vás disidenti „rozhořčení“?

Považuji tyto lidi za své předchůdce díky nenásilným hnutím, která s sebou přinesli, aniž bych se považoval za proroka. Jsem obdivovatelem Václava Havla, který něčeho dosáhnul, stejně jako Tadeusz Mazowiecki či Lech Walesa a další, kteří něčeho dosáhli bez násilí. Michail Gorbačov je zajímavým příkladem člověka, který nejdřív přemýšlel a potom podnítl hnutí, které mělo velmi pozitivní dopady. Myslím, že hnutí nesouhlasu, představovaná Gándhím, Martinem Lutherem Kingem nebo Nelsonem Mandelou jsou odvážnými hnutími, která je nyní potřeba následovat.

Myslíte si, že vaše kniha, která měla velký úspěch v západní Evropě, může vyvolat podobnou odezvu ve střední Evropě, která ještě nese v paměti dědictví komunismu?

Lidé mají ve střední Evropě ještě živé vzpomínky na dobu, kdy jejich svobody byly ztraceny, a obecně řečeno by nechtěli svou svobodu znovu ztratit. Nicméně, zároveň byla ztracena část sociálních jistot a sociální ochrany. Tito lidé mají dobré důvody si klást otázku, jestli liberální Evropská unie je dobrým řešením. Vzpomínám si na ten hezký film, „Good bye Lenin“.. v těchto zemích může být nesouhlas s tím, jakým způsobem byly evropeizovány a liberalizovány.

Kniha „Rozhořčete se“ je může přivést k otázce, jestli některé hodnoty minulého režimu nejsou znovu zpochybněny. Může tu vzniknout určité nesouhlasné hnutí obnovy, které v žádném případě

nebude usilovat o navrácení komunismu, to vůbec. Jen si uvědomit, že je potřeba nenechat se příliš uzavřít do liberálního světa, reprezentovaného například Evropskou komisí.

Dostal jste dopis od Michaila Chodorkovského, který čte vaši knihu...

Ano, to je pravda. Mí nakladatelé se snaží dosáhnout toho, aby mohl Chodorkovskij napsat předmluvu k ruské verzi mé knihy, což bude složité, ale doufám, že se nám to podaří. Stejně tak doufáme a snažíme se, aby se čínská verze (tedy v mandarínštině) mohla distribuovat v Číně.

Ale víte, tato knížečka nemá ambici změnit svět, nebo umožnit opravdovou demokracii. Ale myslím si, že není jen tak, že se šíří tak rychle a tak silně, je to shoda s určitou dobou. Zažíváme období, kdy nad globální společností visí otazníky. Cítíme, že nemá potenciál, jaký by mít měla, a že nějaká knížka na několika stránkách říká, že by se to mělo změnit, přichází ve správný moment.

Jak se stavíte k problémům, kterým dnes čelí Evropa?

Jsem velmi hrdý na to, co moje generace vybuodovala pro Evropu. Bylo to velmi těžké, a dílo ještě není završeno. Ale když si uvědomíme ten pokrok, kterého bylo dosaženo za padesát let, nemůžeme na tyto výdobytky dnes nadávat. V tuto chvíli čelíme problémům, které jsou způsobeny především špatným fungováním finanční ekonomiky, jako například přílišné zadlužení. Nejsem ale skleslý a nenechám se odradit, myslím, že ta malá etapa, kterou jsme urazili v posledních dnech, je začátkem dalších etap, které zvládneme. Jestliže Británie není tak úplně součástí, nevádí. Jestli postavíme něco pevného, Angličané se vrátí.

Sébastien Durrmeyer

Překlad: Helena Střihavková

Rozhovor byl uskutečněn 10. prosince 2011 při příležitosti konference organizace Forum 2000 „Demokracie a lidská práva v Asii. Rok od prázdné židle v Oslu“

Foto: Philippe Dollo

Stéphane Hessel v předvánoční Praze.

Text francouzského diplomata **Stéphana Hessela** (94) se stal světovým bestsellerem letošního roku. Podnítil protestní hnutí od Chile přes Spojené státy, Španělsko až po Řecko. Název Heselova pamfletu se stal okřídleným rčením pro všechny lidi zaujaté změnou současných společností. Literární noviny se jako jediné v České republice rozhodly zpřístupnit konečně celý text také českému čtenáři.

P. 7. 2012

**LITERÁRNÍ
NOVINY**

S novinami to je také jednoduché.

S námi ne.

www.blisty.cz

Britské listy

Deník o všem, o čem se v České republice příliš nemluví

ISSN 1213-1792